

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ  
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

На правах рукопису

**ВАСІНА Ірина Петрівна**

**ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ  
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РЕГІОНІ  
(на прикладі підприємств та організацій Донбасу)**

Спеціальність 08.10.03 - Міська та регіональна  
економіка

**А В Т О Р Е Ф Е Р А Т**  
дисертації на здобуття вченого ступеня  
кандидата економічних наук

Донецьк 1996



Дисертація є рукописом.

Роботу виконано в Донецькій державній академії управління.

*Науковий керівник* - доктор економічних наук, професор  
Макогон Юрій Володимирович

*Офіційні опоненти* - доктор економічних наук, професор  
Бритченко Геннадій Іванович  
- кандидат економічних наук, старший  
науковий співробітник ІЕП НАН України  
Ляшенко Вячеслав Іванович

*Провідна організація* - Донецький комерційний інститут

Захист дисертації відбудеться "3" жовтня 1996 року о 16<sup>00</sup> годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 06.09.01 в Інституті економіко-правових досліджень НАН України за адресою: 340048, м.Донецьк, вул.Університетська,77

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту економіко-правових досліджень НАН України.

Автореферат розіслано: "\_\_\_" \_\_\_\_\_ 1996 р.

Вчений секр. гар  
спеціалізованої вченої ради

Граніш В.В.

## 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

*Актуальність дослідження.* Для виходу із стану гострої кризи, яка переживається країною, необхідно з'ясувати причини, внаслідок яких Україна з її порівняно сприятливими для переходу до ринку стартовими умовами опинилася на краю економічної бездоні. Зовнішньоекономічна діяльність - це важлива й невід'ємна сфера господарської діяльності підприємств, організацій, усіх учасників ринкових відносин. Переоцінка принципів та модельних характеристик економічного розвитку, яка відбулася в суспільстві, змінила погляд на міжнародне співробітництво. Поза фактором міжнародного співробітництва та, окрім усього, на рівні первісної підприємницької ланки практично неможливо добитися розв'язання проблем глибокого реформування відтвореного комплексу України, виведення країни з затяжної кризи, раціоналізації економіки. Становлення ринкових відносин на сучасному стані потребує двобічного бачення проблематики зовнішньоекономічної діяльності. У зв'язку з цим виникає й відповідне відношення до неї як, з одного боку, цілеспрямованого організаційно-економічного впливу з метою стимулювання підприємницької активності та налагодження стійких саморегулюючих ринкових зв'язків та механізмів, а з другого - як прискорювача прогресивних перетворень у структурі суспільного відтворення, джерела передових технологічних та організаційних ідей в галузі управління суспільно-виробничими системами.

При цьому головною господарською ланкою, яка опосереднює процес інтернаціоналізації економічного життя, є підприємства, фірми та інші життєздатні в умовах ринку самостійні одиниці підприємницького типу, націлені на досягнення гармонізованих з суспільними

інтересами максимальних показників прибутковості, комерційного оборту, технічного переобладнання.

Тому зовнішньоекономічну діяльність необхідно розглядати як суттєвий фактор підвищення ефективності господарської діяльності, як на рівні окремих підприємчих структур, так і у межах країни, який, разом з тим, не може не відповідати загальному стану і особливостям розвитку всієї відтворюваної сфери.

Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків досліджені в наукових роботах Абалкіна Л.І., Аптекаря С.С., Бажал Ю.М., Бунича П.Г., Мамутова В.К., Панченко Є.Г., Чумаченко М.Г., Явлинського Г.О. та ін.

В дисертаційній роботі зроблено спробу продовжити дослідження у теоретичному та прикладному плані одного з секторів економіки, а саме сектора зовнішньоекономічних зв'язків на рівні підприємств та організацій регіонів з урахуванням Декларації про державний суверенітет України, Постанови Верховної Ради України "Про економічну самостійність України", Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність" та ін. матеріалів і документів України.

*Мета і завдання дослідження.* Метою даної роботи є розробка теоретичних положень та методичних пропозицій щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності на регіональному рівні, яка забезпечує зацікавленість промислових підприємств та організацій усіх форм власності у розвитку експортно-імпортних відносин як важливого сектора економіки індустріально розвинених регіонів.

Для досягнення поставленої мети вирішені такі завдання:

проаналізовано динаміку основних показників розвитку зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств та організацій;

вивчено практику регулювання зовнішньоекономічних зв'язків в Україні;

досліджено рівень використання промислового потенціалу щодо зростання обсягів зовнішньої торгівлі та запропоновано систему стимулювання експортно-імпортної діяльності підприємств та організацій; вивчено особливості, основні напрямки створення та діяльності спільних з іноземними партнерами підприємств;

досліджено напрямки іноземного інвестування як можливості реконструкції та розвитку промислових регіонів;

сформульовано пропозиції ефективного розвитку зовнішньоекономічних зв'язків регіону, створення зони вільного підприємництва.

*Предмет та об'єкт дослідження.* Предмет дослідження - зовнішньоекономічна діяльність регіону.

Об'єкт дослідження - підприємства та організації промислового регіону України - Донецької області.

*Теоретична та методологічна основа дослідження.* Теоретичною та методологічною основою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали міжнародних та українських конференцій і семінарів, законодавчі акти та нормативно-методичні документи. У ході дослідження були застосовані методи системного техніко-економічного, статистичного аналізу, порівнянь та аналітичних групвань. В роботі використовувались результати наукових розробок в галузі зовнішньоекономічних стосунків, які були використані в центральних економічних органах, міністерствах та відомствах, науково-дослідних інститутах.

*Наукова новизна дослідження.* Наукова новизна досліджень, які виносяться на захист, полягає в поглибленні та розвитку теорії і практики підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності на регіональному рівні. Розробка їх ґрунтується на аналізі стану і тенденцій розвитку, врахуванні впливу негативних факторів, що знижують ефективність зовнішньоекономічних контактів, визначенні пріоритетних

напрянків, мети та шляхів їх розвитку з урахуванням особливостей конкретної фази ділового циклу.

На захист виносяться:

пропозиції щодо оцінки стану експортно-імпортних операцій на базі статистичних та економіко-математичних методів по Донецькій області та країні в цілому;

практичні пропозиції моделей економічних зв'язків з країнами Співдружності, де розглядаються особливості розвитку малого та середнього бізнесу, а також з країнами Центральної та Східної Європи;

визначення доцільності створення і діяльності спільних з іноземними партнерами підприємств;

методичні й практичні пропозиції щодо функціонування зон вільного підприємництва у регіоні та залучення іноземних інвестицій, передбачаючи передачу окремих повноважень регіонам в умовах ринкової економіки.

*Практична значимість роботи.* Практична значимість результатів дослідження полягає у тому, що результати, які оформлені у вигляді пропозицій, методичних положень, наукових доповідей, використовуються в обласному управлінні статистики, на Амвросіївському цементному комбінаті, у навчальному процесі у Донецькій державній академії управління та Донецькому державному університеті.

*Апробація роботи та реалізація результатів дослідження.* Основні положення дисертації обговорювались на одній регіональній науково-практичній конференції та трьох вузівських наукових конференціях. Методичні пропозиції щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств з використанням показників, які дозволяють оцінити та визначити раціональну товарну і географічну структуру зовнішньої торгівлі, її оптимальні обсяги, були застосовані

у Донецькому обласному управлінні статистики та на Амвросіївському цементному комбінаті.

*Публікації.* Згідно з результатами дослідження опубліковано 6 друкованих праць загальним обсягом 9.1 д.а., з них авторові належить 2.5 д.а.

*Обсяг та структура роботи.* Обсяг основного тексту - 154 машинописні сторінки, наведено 5 таблиць, 3 малюнки, 9 додатків. Список літератури - із 125 найменувань. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновку, списку використаної літератури й додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об'єкт, предмет та завдання дослідження, показано наукову новизну та практичну значимість отриманих результатів.

У першому розділі "Особливості зовнішньоекономічної діяльності в Україні при переході до ринку" - розглянуто теоретичні питання економічних та правових передумов формування зовнішньоторговельного сектора в Україні. Досліджено економічний механізм регулювання зовнішньоекономічної діяльності, основні напрямки її розвитку.

Другий розділ "Зовнішньоекономічна діяльність регіону і його особливості (на прикладі Донецької області)" містить аналіз економічної бази промисловості в нових умовах і потенціал зовнішніх стосунків регіону. Досліджено зовнішньоекономічну діяльність малих підприємств та комерційних структур. Розглянуто основні напрямки економічних зв'язків з країнами Співдружності.

У третьому розділі "Шляхи підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності у регіоні" розглянуто спільне підприємництво як джерело ефективності регулювання зовнішньоекономічних зв'язків у регіоні. Зроблено аналіз діяльності підприємств з іноземним капіталом. Досліджено ефективність створення зон вільного підприємництва на підставі залучення іноземних інвестицій.

У висновку узагальнено результати дослідження, сформульовано висновки та пропозиції.

## 2. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ

2.1. Нормалізація економіки України неможлива без розумної організації зовнішньоекономічної діяльності організаційного, структурного, фінансового, юридичного, кадрового характеру. В той же час зовнішньоекономічна діяльність, її правильний розвиток мають виняткове значення для успіху економічної реформи. Раніше, коли війни визначали долі цілих народів, війна і все, що з нею пов'язано, була основним видом комерції та бізнесу. Тепер долі народів визначаються їх успіхами в міжнародній торгівлі, хоча цей вид бізнесу й являє собою постійний ланцюг торговельних війн та компромісів у боротьбі за ринки збуту, джерела сировини та технології.

Щоб більш успішно витримувати загострену конкуренцію на світових ринках, вистояти у боротьбі за ринки збуту своєї продукції, Україні необхідно:

нарощувати ефективність економіки, яка базується на ринкових відносинах;

удосконалювати концепцію розвитку зовнішньоекономічних зв'язків держави;

забезпечувати на базі світових цін впровадження нових ціноутворюючих принципів;

всіляко посилювати експортну спрямованість у зовнішньоекономічної діяльності і особливо у галузі поставок продукції машинобудування;

скоротити обсяги бартерних операцій і перейти до розрахунків з зарубіжними партнерами у вільно конвертованій валюті;

приділяти максимум уваги підготовці кадрів для міжнародного бізнесу з метою підвищення професіоналізму в роботі.

Концепція зовнішньоекономічної діяльності України повинна бути орієнтована на всебічну підтримку експортної орієнтації виробництва, котра не повинна обмежуватись тільки збільшенням обсягів експорту, а повинна бути спрямована на структурні зміни в експорті і, в першу чергу, машин та устаткування. Й лише на цій основі України зможе розраховувати на збільшення валютних надходжень та зміцнення національної грошової одиниці. Великі можливості поширення експортних ресурсів через конверсію оборонних галузей, налагодження різних видів коопераційних зв'язків з зарубіжними партнерами, реалізацію наукового потенціалу по каналах ліцензійної торгівлі. Як резерв може бути застосовано експорт різних послуг у галузі транспорту, туризму, будівництва.

2.2. Удосконалення механізму управління зовнішньоекономічними зв'язками неможливе без створення чіткої законодавчої та нормативної бази, яка відображає інтереси держави та кожного суб'єкта господарської діяльності. Необхідне вдосконалення законодавства в галузі регулювання зовнішньоторговельної діяльності, в галузі податкової політики. Треба зробити усе можливе, щоб уникнути системи високих податківів, а також практики багаторазового оподаткування. Надання податкових та кредитних пільг постачальникам експортної продукції повинно сприяти нагромадженню капіталу в країні, появі конкурентоспроможних підприємств та товарів. Така планова політика у найближчі роки зможе створити умови для входження деяких українських компаній в число 100 значних компаній світу.

Важливо при цьому забезпечити надійне прогнозування соціальних та економічних наслідків, унних законів та підзаконних актів, які

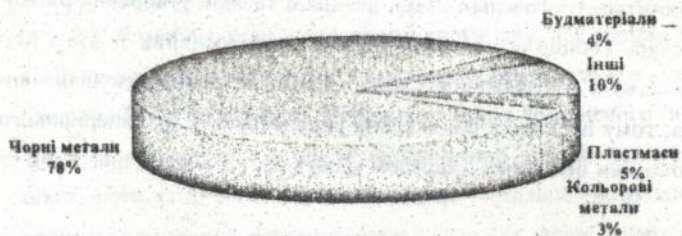
повинні бути переважно орієнтовані на виправлення чисельних вад законодавства.

2.3. У Донбасі склалося успішне сполучення потужної промисловості, виняткового рівня урбанізації, густої транспортної мережі, високопродуктивного сільського господарства. Область розташована у вузлі транспортних магістралей, які історично склались і пов'язують її з промисловим центром Росії та країнами СНД. Має вихід до Азовського моря, що сприяє здійсненню транспортно-економічних зв'язків з країнами близького та дальнього зарубіжжя. Промисловість становить основу економіки області. Тут видобувається вугілля, виробляється 40% чорних металів, майже увесь республіканський випуск гірничо-шахтного устаткування. Розвинуті чорна металургія, важке машинобудування, електроенергетика, хімічна та легка промисловість. Перевага важкої промисловості у структурі народного господарства області створює можливості для вигідних міжнародних економічних зв'язків.

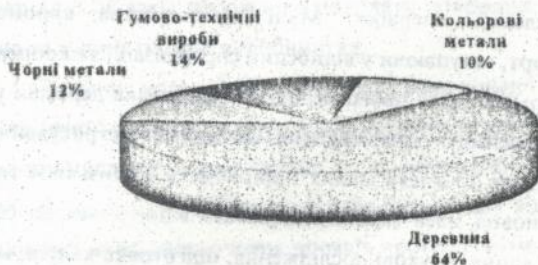
У експорті Донецької області 90% займають товари паливно-сировинної групи (вугілля, кокс, продукти їх переробки, мінеральна сировина, метал, добрива). Видобувні галузі знаходяться на краю своїх можливостей, а для такої ситуації є характерним зростання виробничих витрат, відірваність внутрішніх цін від світових. Це призводить до неефективності експорту цілої низки енергоносіїв. Враховуючи несприятливі прогнози динаміки світових цін на товари із сировини та не маючи можливості у короткий час змінити сировинну спрямованість експортного потенціалу, необхідно підвищити ступінь обробки сировини, яка експортується.

У структурі імпорту переважають лісоматеріали, гумово-технічні вироби, кольорові метали - див. мал. 1.

## ЕКСПОРТ



## ІМПОРТ



Мал.1. Структура експорту (імпорту) сировини та матеріалів

Значна частина підприємств Донбасу тяжіють до важкої промисловості, тому необхідно розвивати зовнішньоекономічні зв'язки підприємств цієї галузі. Основою цього повинна стати зона вільного підприємництва, торговельні дома, асоціації та інші утворення ринкових структур. Успішний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків підприємств важкої промисловості неможливий на основі існуючих виробництв, тому необхідна радикальна реконструкція. За теперішнього стану економіки основним джерелом мають бути іноземні інвестиції та кредити.

2.4. Необхідним елементом успішної господарської діяльності є процес об'єднання науки з виробництвом у межах дрібного підприємництва. Присутність малих підприємств на світовому ринку дозволяє впроваджувати для удосконалення виробництва сучасні технології, вступати в різні форми ділового співробітництва, залучати іноземні інвестиції. З точки зору зовнішньоекономічних інтересів регіону участь малих підприємств у зовнішній торгівлі може стати джерелом збільшення валютних надходжень, а також урізноманітнювати структуру зовнішньоторговельних операцій. Малі підприємства спроможні здійснювати експорт, вступаючи у відносини спеціалізації та кооперації з зарубіжними фірмами. Для цього необхідна підтримка держави у галузі фінансово-кредитного стимулювання, експортного страхування. У Донецькій області діє 13 тисяч малих підприємств і близько 4 тисячі кооперативів. Основна маса малих підприємств відносяться до сфери послуг: консультування, наукові дослідження, підготовка кадрів, медицина, туризм. Третина малих підприємств функціонує у сфері промислового виробництва та будівництва. Більшість малих підприємств розташовано в Донецьку - 5580, найкрупнішими експортерами в області є: ЗТО "Донецьквугілляімпекс" (м.Донецьк), асоціація "Дон" (м.Донецьк), приватне підприємство "Перспектива" (м.Донецьк), тор-

говельний дім "України-ліній" (м.Горлівка). Значну перспективу мають підприємства, які застосовують традиційну технологію та виробляють товари народного споживання, художні вироби, фарфоровий та фаянсовий посуд, кераміку, взуття.

2.5. Розвиток зовнішньоекономічного співробітництва з країнами СНД та постсоціалістичними державами Європи показує, що в зв'язку з недооцінкою важливості збереження раніш досягненого рівня кооперації та спеціалізації значний економічний збиток вчинено усім зацікавленим сторонам. З рахунком територіальної близькості країн і роками створеного міжнародного розподілу праці необхідно краще використовувати ресурси, які є у традиційних партнерів, для взаємовигідного економічного, торговельного та науково-технічного співробітництва. Подолання виниклих суперечностей як політичного, так і економічного характеру спричинило потяг до розвитку регіональних інтеграційних процесів нового характеру, обґрунтувало необхідність пошуку підходів до двостороннього та багатостороннього економічного співробітництва. Це доводить, що без відновлення колишніх господарських зв'язків неможливо подолати повсюдно виниклі кризові явища та зупинити спад виробництва.

Важливу роль мають відігравати зони вільної торгівлі, митного та платіжного союзів, налагодження ділових зв'язків з новими торговельно-промисловими партнерами як на регіональній, так і на багатосторонній основі. Потрібне подальше визволення від тарифних бар'єрів, ліцензій, квот, виключення проявів протекціонізму та торговельних обмежень.

Необхідне зближення політики конкуренції, торговельних режимів та правил торгівлі, вирішення практичних проблем транзитних перевезень. У галузі платежів та фінансування виробничих програм необхідні заходи щодо зміцнення комерційних банків, створювання ринку регіо-

нальних валют, скасування обмежень на обмін валюти у межах Співдружності, надання підтримки у становленні національних валютних ринків. Із зміцненням співдружності зростатиме й інтеграція цих країн в європейську та світову економіку.

2.6. Країни Центральної та Східної Європи (ЦСЕ) були й залишаються важливими торговельно-економічними партнерами України тому, що між ними склалися взаємодоповнюючі зв'язки в різних галузях економіки, науки та техніки. Зацікавленість у взаємному співробітництві пояснюється територіальною близькістю та схожістю завдань, які вирішуються цими країнами.

Економіки більшості країн ЦСЕ переживають кризу. У зв'язку з цим виникає необхідність створення нових механізмів кооперації та товарообміну, які б дозволили відновити зруйновані господарські зв'язки на ринковій основі. Це, перед усім, створення міжнародної організації "Східноєвропейське співробітництво та торгівля" (СЕСТ) та Вишеградського угруповання "квадрату". Україні життєво важливо підтримувати співробітництво в галузі машинобудування, гірничої та кольорової металургії, хімії, деревообробної промисловості. Величезні резерви заховані у розвитку кооперації між підприємствами, які переробляють сільськогосподарську продукцію та випускають продукти харчування. Відновлення зруйнованих зв'язків буде корисним для поживлення економіки країн ЦСЕ та України і дозволить їм швидко включитися в загальноєвропейський інтеграційний процес.

2.7. Україна має певні перспективи розвитку завдяки великому внутрішньому ринку, високому рівню освіти населення, промислового та сільськогосподарському потенціалу. Здійснити перехід до ефективної та конкурентоспроможної ринкової економіки неможливо без розвитку спільного підприємництва, що стосується не тільки капіталу, а й

сучасних технологій, досвіду менеджменту та виходу до світового ринку.

Кількість спільних підприємств в Україні зростає з кожним роком, що вносить значний вклад у поширення географічних торговельних зв'язків з світовим світовариством. На початок 1995 року в Україні діяло 2700 спільних підприємств, у Донецькій області - 308. Експорт здійснювався більш як у 150 країн світу на суму 310 млн.дол.США (Донецька область - 33 млн.дол.США), що характеризує СП як ефективну форму підвищення зовнішньоекономічної діяльності як по країні, так і на рівні області. Структура СП області показує, що більшість СП займаються створенням апаратурно-програмного продукту, продажем розмножувальної та оргтехніки, а також їх сервісним обслуговуванням. Ця тенденція однакова і для всієї території України - див. мал. 2.

Більшість СП орієнтовані на виробництво продукції та товарів (60%), вони поширені у промислово розвинутих регіонах України, де є доступ до дешевої сировини та надлишок кваліфікованої робочої сили. Останні (40%) СП зайняті торговельно-посередницькою діяльністю. При цьому стан економіки України не дозволяє говорити, що СП є повноцінним укладачем ринку. Надія на високотехнологічні підприємства з зарубіжними партнерами може бути тільки в окремих галузях і, в першу чергу, в галузях військово-промислового комплексу, де почалась конверсія у космічних та фундаментальних дослідженнях. Великої уваги потребують такі сфери, як виробництво і переробка сільськогосподарської продукції, виробництво товарів для села, медична техніка, технічне обладнання галузей важкої промисловості, будівництво, транспорт, екологія. Ці обставини змушують Україну встати на шлях максимального залучення іноземного капіталу з метою одержання нових технологій та оновлення виробництва. З огляду на це



Мал.2. Структура виробництва СР

така політика економіки виправдана і має здійснюватись систематично й послідовно. Іноземні інвестори, вкладаючи свій капітал, керуються теорією міжнародного експортного маркетингу. Відповідно до цього сприятливими умовами для укладання інвестицій є:

- політична стабільність;
- економічна стабільність;

національне законодавство про іноземні інвестиції, вільні економічні зони, спільні та чисто іноземні підприємства, аренду, митні тарифи і збори та ін.;

стан внутрішнього ринку, ступінь його насиченості товарною продукцією та задоволення попиту споживачів, наближення до джерел сировини, собівартість виробництва інвестиційних проектів, що створюються, та терміни їх окупності, можливість транспортування та збуту продукції тощо.

За усіма цими показниками маркетингової діяльності Україна вигідно відрізняється не тільки від республік СНД, але й від багатьох європейських держав. Однак, за ступенем важливості для прийняття рішень іноземними інвесторами цей принцип залишається на останньому місці. Як головну перешкоду іноземним інвестиціям західні бізнесмени називають:

- часті зміни інвестиційного законодавства;
- несприятливе для іноземних інвесторів податкове законодавство;
- відсутність вільно конвертованої національної валюти та зміцнення карбованця;
- недосконалість банківської системи;
- відсутність інформації щодо найбільш вигідних місць вкладення капіталу.

За даними обласного управління статистики, тільки 15% іноземних інвесторів вклали у підприємства Донецької області суми, більш як 100 тис.дол.США, серед інвестицій є такі, що перевищують 1 млн.дол.США, таку допомогу одержали СП "Донбас-Ліберті", СП "Сімур-унібоє" у вигляді устаткування, грошових коштів, "ноу-хау". Іноземні інвестиції у підприємства Донецької області характеризуються такими даними - див.табл.І. Ці дані свідчать, що іноземні інвестори ще не внесли суттєвого вкладу в оздоровлення економіки регіону. Для того, щоб іноземні інвестори діяли впевнено та збільшили обсяг капіталовкладень, необхідні з боку держави гарантії політичної та економічної стабільності, реальної приватизації державного сектору економіки, стабільне законодавство, забезпечення внутрішньої конвертованості карбованця.

2.8. Найбільш ефективною формою залучення іноземних інвестицій до економіки України є створення вільних економічних зон. Відповідно до зарубіжного досвіду, можна сказати, що завдяки їх розвитку

**Характеристика іноземних інвестицій  
у підприємства Донецької області  
(тис.од у валюті одержаної інвестиції)**

Місто Донецької області	Країна-інвестор	Валюта	Сума
Донецьк	Німеччина	DM	85.0
	Німеччина	дол.США	222.24
	Великобританія	дол.США	154.0
	Ісландія	дол.США	102.0
	Китай	дол.США	102.9
	Панама	дол.США	48.5
	США	дол.США	533.23
	Індія	дол.США	0.2
	Італія	дол.США	11.0
	Кіпр	дол.США	39.0
	Ліберія	дол.США	163.0
	Ліван	дол.США	51.5
	Люксембург	дол.США	7.0
	Росія	дол.США	222.0
	Словацьчина	дол.США	50.0
	Швеція	дол.США	620.0
	Естонія	дол.США	14.0
	Беларусь	укр.карб	6125.0
	Австрія	дол.США	11.1
	Чехія	DM	27.0
Артемівськ	Туреччина	дол.США	8.3
	Польща	дол.США	248.4
Горлівка	Литва	дол.США	50.0
	США	дол.США	50.0
Дзержинськ	США	дол.США	2036.7
Краматорськ	Болгарія	дол.США	114.0
	США	дол.США	7.42
Макіївка	США	дол.США	107.1
	Йорданія	дол.США	3.0
	США	дол.США	32.0
Маріуполь	Німеччина	дол.США	38.96
	Ізраїль	дол.США	50.2
	Канада	дол.США	8.5
	Швейцарія	дол.США	12.56
	Швейцарія	DM	166.7
Амвросіївка	Кіпр	дол.США	50.75
	США	дол.США	30000.0
Горез	Великобританія	фунт стер.	138.0
Дружківка	Німеччина	дол.США	3.4
Костянтинівка	Словацьчина	дол.США	50.25
Харнізьк	США	дол.США	406.7
	Кіпр	дол.США	2013

країна чи регіон може з більшою вигодою для себе використовувати перевагу відкритої економіки, глобальної взаємозалежності та регіональної специфіки. З утворенням у межах цих зон сприятливого інвестиційного клімату для підприємницької діяльності створюються й умови для припливу іноземних інвестицій.

Щодо майбутніх вільних економічних зон (ВЕЗ) в Україні, необхідно сказати, що це повинні бути не зони вільного підприємництва в межах області, а невеликі за площею території, які знаходяться у портах, біля прикордонних переходів, у районі великих транспортних розв'язок, на яких можливо досягти високої концентрації іноземних інвестицій та утворити в невеликі строки нове підприємче середовище. На цій основі можливо швидко і якісно підняти рівень обслуговування зовнішніх зв'язків та активізувати експортне виробництво на конкретні ринки країн, які беруть участь в інтеграції. У Донбасі можуть бути створені три зони:

Донецьк (Макіївка, Ясинувата, Авдіївка);

Маріуполь;

Краматорськ (Слов'янськ, Червоний Ліман, Дружківка, Костянтинівка, Артемівськ).

На долю цих міст припадає 90% експорту Донецької області. Щодо великих ВЕЗ у межах регіонів та областей, то перспективу мають ВЕЗ з такими "локальними" запасами по групах міст (районів) на території Південно-Східної України (Донецька, Дніпропетровська, Запорізька та Луганська області). Значна територія цих областей та великий обсяг коштів, необхідних для утворення там виробничої та соціальної інфраструктури, диктують необхідність поетапного їх формування. На першому етапі необхідно зосередити зусилля на створенні низки субзон, перш за все, у районах морських портів та аеропортів (Донецьк, Маріуполь), із запровадженням в них вільного митного ре-

жиму. В інших субзонах доцільно залишити пільги (податкові) для іноземного капіталу і сформувати в них комплексні субзони, в тому числі, по мірі створення необхідних умов.

У березні 1994 року Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію утворення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні, де зроблено спробу класифікувати ВЕЗ і запропоновано стратегію розвитку їх в Україні. На першому етапі (1994-2000 рр.) створити умови регіонального утворення "локальних" чи "крапкових" ВЕЗ, а також закласти основи та розвиток цього процесу, на другому етапі - формування багатофункціональних ВЕЗ на базі окремих регіонів.

Головними аргументами на користь створення ВЕЗ на території Донецького регіону є вигідне економіко-географічне положення, потужна інфраструктура, експортний потенціал.

2.9. У практиці економічного аналізу широко вживаються показники, які дозволяють обґрунтовано оцінювати ефективність різних форм міжнародного економічного та науково-технічного співробітництва, зокрема, зовнішньої торгівлі. Використання показників, що оцінюють ефективність експорту (імпорту) окремих товарів чи групи товарів, а також ефективність обміну з окремими країнами, надає можливість визначити найбільш раціональну товарну та географічну структуру зовнішньої торгівлі, її оптимальний обсяг.

Частіше всього в господарській практиці вживаються показники ефективності торгівлі окремими товарами або їх однаковими групами. Перш за все - показники валютної ефективності експорту (імпорту) товарів.

Показники валютної ефективності дозволяють одержувати порівняльну оцінку вигідності торгівлі тим чи іншим товаром (групою товарів) шляхом зіставлення валютної ефективності. При цьому будуються таблиці валютної ефективності, в яких експортовані (імпортовані) товари розташовано відповідно до зменшення показника їх валютної ефективності. Це дає необхідний початковий матеріал для планування та поліпшення структури зовнішньоторговельного обороту. З огляду на це можливо здійснювати

внутригалузеві та міжгалузеві порівняння, одержувати важливі критерії для визначення більш вигідних напрямків міжнародної спеціалізації країни.

Валютну ефективність експорту розраховують за формулою:

$$X_j^E = \frac{B_j^E}{Z_j^E + T_j}$$

де  $X_j^E$  - коефіцієнт валютної ефективності експорту;

$B_j^E$  - валютний прибуток від експорту товарів;

$Z_j^E$  - народногосподарська оцінка продукції виду ( );

$T_j$  - транспортні та накладні витрати.

У цьому показнику набуває кількісного виразу величина валютного прибутку, яку країна отримує в розрахунку на одиницю народногосподарських витрат при експорті окремого товару.

Головна мета аналізу ефективності експорту - виявити усі можливості найбільш раціональної участі країн у міжнародному поділі праці, визначити на перспективу оптимальну структуру експортного виробництва. Тому у розрахунках використовують прогнозуючі дані щодо зовнішньоторгівельних цін та народногосподарських витрат.

Методика розрахунку валютної ефективності експорту була впроваджена на Амвросіївському цементному комбінаті. Це дозволило оцінити народногосподарську ефективність зовнішньоторгівельних зв'язків та визначити найбільш раціональну товарну та географічну структуру зовнішньої торгівлі.

Вихідні дані для розрахунку валютної ефективності експорту цементу на Амвросіївському цементному комбінаті (в розрахунку на 1 т)

№	Показники	Умовні позначення	Одиниці виміру	Визначення показника
1	Експортна ціна цементу	B	USD	24
2	Народногосподарські витрати на виробництво продукції	Z	карб.	120000
3	Транспортні та накладні витрати	T	карб.	11000

$$X_1^s = \frac{24USD}{120000 + 11000} = 0.00018USD/\text{карб}$$

Цей показник валютної ефективності експорту говорить, що при поставках цементу за кордон народне господарство в розрахунку на 1 карбованець одержує 0.00018 USD.

### 3. ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ РОБІТ, ЩО В НИХ ВІДОБРАЖЕНО ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Макогон Ю.В., Васіна І.П. та ін. Проблеми іноземних інвестицій, спільного підприємництва та вільних економічних зон і умовах сучасного законодавства України / Препр. допов. - Донецьк, ДонДАУ, 1994 - 45 с.

2. Макогон Ю.В., Васіна І.П. Деякі питання управління учбовим процесом: Тез. допов. регіональної конференції, 3-22.12.94. - Донецьк, Дон. краєзнавчий музей, 1995, - С.179

3. Макогон Ю.В., Васіна І.П. та ін. Інвестиційна політика в Україні, спільне підприємництво та проблеми утворення зон вільного підприємництва / Препр. допов. - Донецьк, АТНУ, 1995., - 72 с.

4. Макогон Ю.В., Васіна І.П. Економічна ефективність зовнішньоекономічних зв'язків підприємств та міс. Донецької області вугільної галузі / Препр. допов. - Донецьк, ДонЕГІ, 1995. - 51 с.

5. Макогон Ю.В., Васіна І.П. Особливості зовнішньоекономічних зв'язків гірничих міст Донецької області. Тез. допов. вузовської конференції: маркетинг, менеджмент, підприємництво, квітень 1995. - Донецьк, ДонДАУ, 1995. - С.77-79

6. Васіна І.П. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності в Україні: Тез. допов. загальновуз. студентської наукової конференції, 3-18.05.95 - Донецьк, ДонДАУ, 1996. - С.39

## SUMMARY

Vasina J.P. Improvement of foreign economic activities efficiency in the region (on the basis of Donbass enterprises and institutions).

Thesis having manuscript rights submitted for getting Doctor's Degree (Economics) on 08.10.03 speciality of "Urban and regional economy", Institute of Economics and law researches of Nas of Ukraine, Donetsk, 1996.

In the thesis there presented the grounds of significance of foreign economic activities of all the participants of market relations, the methods of improvement of foreign-economic activities in the region are described and proposed.

## АННОТАЦИЯ

Васина И.П. Повышение эффективности внешнеэкономической деятельности в регионе (на примере предприятий и организаций Донбасса).

Диссертация на правах рукописи на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.10.03 - Городская и региональная экономика, Институт экономико-правовых исследований НАН Украины, Донецк, 1996

В диссертации обосновано значение внешнеэкономической деятельности как важной сферы хозяйственной деятельности всех участников рыночных отношений, определены и предложены пути повышения эффективности внешнеэкономической деятельности в регионе.

## АНОТАЦІЯ

Васина І.П. Підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності у регіоні (на прикладі підприємств та організацій Донбасу).

Дисертація на правах рукопису на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.10.03 - Міська та регіональна економіка, Інститут економіко-правових досліджень НАН України, Донецьк, 1996.

В дисертації обґрунтовано значення зовнішньоекономічної діяльності як важливої сфери господарської діяльності усіх учасників ринкових відносин, визначені і запропоновані шляхи підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності у регіоні.

Ключові слова: промисловість, спільне підприємництво, іноземні інвестиції, вільні економічні зони, зовнішня торгівля, експорт, імпорт.

AB 35.537  
**AB 35.537**